

УДК 658.168.3

О. В. Шелест,
аспірант, Кіровоградський національний технічний університет

ВСТАНОВЛЕННЯ РЕАЛЬНОГО СТАНУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

Переслідується мета досягнення чіткого, однозначного розуміння сутності фіктивного банкрутства, формулюється перелік дій адекватної реакції по запобіганню та ідентифікації цього явища. Детально вивчаються особливості трактування цього поняття в редакціях законів і підзаконних актів України. Розробляються об'єктивні економічні показники, що забезпечують однозначну ідентифікацію стану реального та фіктивного банкрутства суб'єктів господарювання.

The objective is to achieve a clear understanding of fraudulent bankruptcy, formulated a list of appropriate response actions for the prevention and identification of this phenomenon. Studied in detail features interpretations of this concept in the offices of the laws and regulations of Ukraine. Developed objective economic indicators, providing unambiguous identification of the state of the real and fictitious bankruptcy of economic entities.

Ключові слова: банкрутство, реальне банкрутство, фіктивне банкрутство, запобігання банкрутству, показники фінансового стану підприємства-банкрута.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Одними з найбільш масштабних за розмірами завданого кредиторів збитку є кримінальні види банкрутств і в їх числі — фіктивне банкрутство.

Фіктивне банкрутство в статті 228 чинної редакції Кримінального Кодексу України (ККУ) № 2341-III від 5 квітня 2001 року трактується як завідомо неправдива офіційна заява громадянина-засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом [1].

Фіктивним банкрутством, згідно ст. 215 Господарського кодексу України (ГКУ), визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну

платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом [4].

Визначення фіктивного банкрутства у ч. 2 ст. 215 ГКУ відрізняється від визначення аналогічного поняття, що міститься у ст. 218 ККУ, згідно з яким фіктивне банкрутство кваліфікується як злочин, що тягне кримінальну відповідальність [5].

Зрештою, згідно п.1.7 Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства Міністерства економіки України, фіктивне банкрутство — завідомо неправдива офіційна заява громадянина-засновника (учасника) або службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина-підприємця про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом,

якщо такі дії завдали великої матеріальної шкоди кредиторам або державі [6].

Отже, можна вирізнити, щонайменше декілька точок зору на проблему адекватного розуміння явища фіктивного банкрутства.

Наприклад, один з можливих підходів полягає у тому, що фіктивне банкрутство розглядається як таке явище, процес, коли боржник, не будучи фактично банкрутом, намагається переконати своїх кредиторів у зворотному. Інший підхід полягає у тому, що основною метою помилкового банкрутства може бути визнано переділ власності. Ініціатором можуть виступати як боржник, так і кредитор. У результаті імітації банкрутства відбувається зниження вартості акцій підприємства, потім вони за істотно нижчою ціною скуповуються ініціатором або підставною фірмою. У підсумку контрольний пакет акцій переходить до іншої особи. Ще один можливий варіант дій полягає у тому, що менеджери боржника, підмовлені кредитором, який планує здійснити переділ власності, представляють до господарського суду сфальсифіковані документи, що підтверджують факт банкрутства організації. В останньому випадку в оману вводяться не тільки інші кредитори, але й власники організації. І, нарешті, під фіктивним банкрутством може розумітись встановлена у процесі судового розгляду помилка боржника в оцінці ситуації, яка послужила прийняттю рішення про подання до господарського суду відповідної заяви. До ситуації помилкового банкрутства слід віднести і випадки помилок кредиторів у оцінці фінансового стану боржника, що призвели до подачі заяв кредиторів про банкрутство боржника. Дана точка зору виключає наявність умислу з боку боржника або кредитора стосовно ситуації фіктивного банкрутства і співвідносить його лише з явищем навмисного банкрутства.

Метою дослідження є досягнення чіткого, однозначного розуміння сутності фіктивного банкрутства, формулювання переліку дій адекватної реакції по запобіганню та ідентифікації цього явища. Ці обставини послужили підставою для детального розгляду трактування цього поняття в редакціях законів і підзаконних актів України. В результаті дослідження передбачається розробка об'єктивних економічних показників, що забезпечують однозначну ідентифікацію стану реального та фіктивного банкрутства суб'єктів господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Об'єктивну сторону злочину фіктивного банкрутства характеризують: 1) діяння у вигляді неправдивої офіційної заяви про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом; 2) наслідок — велика матеріальна шкода кредиторам або державі; 3) причинний зв'язок між діянням та наслідком.

Правові тонкощі досліджуваної проблеми фіктивного банкрутства, що пов'язані з функціо-

нуванням зазначеного переліку нормативних та підзаконних актів України, пов'язані з трактуванням питань:

— відсутності ознак злочину фіктивного банкрутства у факті подачі заяви боржника (Закон) та у наявності таких ознак про подання завідомо неправдивих документів (Кримінальний кодекс). Дана ознака є зрозумілою і може бути встановлена при проведенні аналізу фінансового стану та/або слідчих заходів;

— мети здійснення діянь, що вчинені посадовими особами юридичної особи. Якщо у Законі йдеться про наявність в особи, від імені якої подано заяву, можливості задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі, то в Кримінальному кодексі — про мету оголошення суб'єкта господарювання банкрутом;

— кваліфікаційних ознак визнання банкрутства фіктивним. Останнє вважається фіктивним, якщо оголошення про банкрутство організації прийняте в законному порядку, але на основі неправдивої інформації. Якщо ж повідомлення про фінансову неспроможність зроблено з порушенням встановленого законом порядку, це вже не фіктивне банкрутство, а шахрайство;

— сама по собі заява боржника не може виступати в якості ознаки фіктивного банкрутства, оскільки подача такої заяви за певних умов передбачена законом про банкрутство. Такими умовами, відповідно до статей Закону є: неплатоспроможність боржника, що має стійкий характер, і неплатоспроможність, що набуває стійкого характеру;

— наявності різниці між поняттями "вимоги кредиторів" та "зобов'язань боржника перед кредиторами";

— невизначеність ситуації щодо вимог кредиторів. Адже вимога — не обов'язок, а право кредитора, він на власний розсуд може пред'явити вимогу, наприклад, тільки на суму основного боргу або його частини, може пред'явити її у повному обсязі (на суму основного боргу, штрафні санкції та пеню), а може і нічого не пред'являти.

Одночасно оновлені Методичні рекомендації [6] озброїли фахівців достатньо довершеним інструментом дослідження явищ банкрутства. Вони дозволили не тільки розширити горизонти дослідження та вирішення проблеми банкрутства, але й розглядати його як дієвий засіб оновлення виробничого потенціалу підприємства.

Інформаційно-організаційне забезпечення процедури ідентифікації неплатоспроможності підприємства дозволяє здійснити детальний та об'єктивний аналіз стану фінансово-господарської діяльності потенційного банкрута, структури його балансу, обґрунтованості надання статусу неплатоспроможного, тенденцій динаміки основних показників ефективності діяльності, можливості використання санаційних процедур для поліпшення фінансово-господарського стану та виведення підприємства з неплатоспроможного

стану, наявності економічних ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.

Перелік основних джерел інформації для проведення аналізу неплатоспроможності включає також установчі документи підприємства (засновницький договір, статут), довідку про включення до ЄДРПОУ, свідоцтво про державну реєстрацію, реєстр власників акцій.

Аналіз наявності (відсутності) ознак дій з приховування чи доведення до банкрутства або фіктивного банкрутства підприємства та визначення ознак втрати або відновлення платоспроможності здійснюється за технологією, що передбачає використання значної кількості показників, які розраховуються за 27 спеціальними формами звітності.

Враховуючи, що рівень забезпечення зобов'язань кредиторів характеризується наступними показниками: відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань; відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника; різниця між сумою активів підприємства та сумою його зобов'язань, у разі встановлення, що вищезазначені показники погіршилися протягом періоду, який аналізується, — з'ясовується причина погіршення цих показників шляхом перевірки фінансово-господарських договорів підприємства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що у вітчизняному законодавстві одночасно використовуються два різних варіанти визначення одного і того ж явища (фіктивного банкрутства), в яких наводяться різні його ознаки. Ця обставина, з урахуванням зазначеної вище проблематичності визначення ознак на основі чинних нормативно-правових документів, ускладнює або робить практично неможливою коректну діагностику наявності (відсутності) ознак фактичного або фіктивного банкрутства. Така ситуація перешкоджає оперативному та правомірному виявленню та запобіганню даного виду злочинів. Крім того, цей процес ускладнюється також непрямим впливом інших правових норм у зв'язку з їх неузгодженістю.

У світовій практиці застосовують два альтернативних підходи до розуміння проблеми визначення критерію банкрутства. Перший підхід є об'єктивним: боржник визнається банкрутом, якщо не має коштів розрахуватися з кредиторами. Критерій отримав назву показника неплатоспроможності, або потоку грошових коштів.

Другий підхід полягає в тому, що банкрутом може бути визнаний боржник, вартість майна якого є меншою від загального розміру зобов'язань. При цьому немає значення, наскільки заборгованість перевищує встановлений законом мінімальний для визнання банкрутства розмір, наскільки прострочена ця заборгованість порівняно з встановленим мінімальним терміном прострочення. Даний підхід отримав назву критерію неспро-

можності оплати боргів, незадовільної структури балансу.

Зміна концептуального підходу призведе до необхідності переосмислення терміна "фіктивне банкрутство", його ознак і процедури їх встановлення. А поки цього не сталося, необхідно законодавчо вирішити зазначені вище суперечності. Також очевидним є той факт, що численні злочини, пов'язані з банкрутством, — неминуча реальність. Їх мета — бізнес на банкрутстві підприємств — у всьому світі є привабливою для кримінальних структур. Боротьба з цими злочинами ускладнена тим, що вони мають латентний характер і проявляються у формі цивільних правовідносин. Наша позиція полягає в тому, що, поряд з розробкою законодавства, що адекватно відображає нову сутність економічних процесів і явищ, наголос має робитися на всебічно зваженому покращенні економічного стану окремих підприємств і підвищенні правової культури громадянського суспільства.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Закон від 05.04.2001 № 2341-III.
 2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом Закон від 14.05.1992 № 2343-XII // ВВР. — 1992. — № 31. — Ст. 440.
 3. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін., за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. — 1184 с.
 4. Господарський кодекс. України Закон від 16.01.2003 № 436-IV. ВВР. — 2003. — № 18. — № 19—20, № 21—22, ст.144.
 5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За загальною редакцією Г.А. Знаменського, В.С. Щербини. 2-е видання, перероблене і доповнене. — Київ: Юрінком, Інтер, 2008.
 6. Міністерство економіки України. Наказ від 19 січня 2006 року № 14. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Зі змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства економіки України від 6 березня 2006 року № 81, від 26 жовтня 2010 року № 1361. — Режим доступу: http://www.sdb.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=54419&cat_id=-40574&ctime=1296741006312.
 7. Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" 4212-VI від 22.12.2011 р. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40430.
- Стаття надійшла до редакції 03.04.2012 р.*